

Asia: VN/23860/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta (jälkikäteistarkistus, asiakasmaksumuutokset)

Lausunnonantajan lausunto

1. Jälkikäteistarkistusta koskevat ehdotukset / Förslag till justering i efterhand

Lakiluonnoksessa hyvinvointialueiden rahoitusmallia ehdotetaan muutettavaksi vuodesta 2026 lukien lisäämällä rahoituksen jälkikäteistarkistukseen hyvinvointialueille portaittain kasvava omavastuuosuus. Hallitusohjelman mukaisesti muutos parantaisi rahoitusmallin kannustavuutta. Jälkikäteistarkistuksena tehtävään vuosittaiseen rahoituksen lisäykseen tai vähennykseen lisättäisiin koko maan tasolla omavastuuosuus siten, että vuodelle 2026 tehtävässä vuoden 2024 rahoituksen jälkikäteistarkistuksesta otettaisiin huomioon 95 prosenttia, vuonna 2027 tehtävässä tarkistuksesta 90 prosenttia, vuonna 2028 tehtävässä tarkistuksesta 80 prosenttia ja vuodesta 2029 alkaen tehtävistä tarkistuksista 70 prosenttia.

Jälkikäteistarkastus toteutuu jo tälläkin hetkellä kaksi vuotta liian myöhään ja eikä jakaudu siinä suhteessa, kun alijäämiä on syntynyt. Esimerkiksi vuoden 2023 alijäämien johdosta syntynyt sote-jälkikäteistarkistus kohdennetaan hyvinvointialueille vuoden 2025 asukasluvujen ja tarveketoimien perusteella, vaikka alijäämät ovat syntyneet toisilla asukasluvuilla ja tarvekertoimilla. Muuttotappiomaakuntien ja sellaisten maakuntien osalta, joiden tarvekertoimet pienenevät, alijäämää on syntynyt huomattavasti enemmän vuonna 2023, mutta rahoitusta korjataan vuonna 2025 pienemmillä asukasluvuilla ja tarvekertoimilla, jolloin kompensatio jää vajaaksi. Ja päinvastaisessa tapauksessa jälkikäteistarkastusta kohdentuu liikaa kasvualueille. Esitetty jälkikäteistarkastuksen omavastuuosuuden lisäys pahentaisi tilannetta entisestään. Etelä-Karjalan hyvinvointialue ei pidä hyvänä rahoituksen jälkikäteistarkastuksen omavastuuosuuden lisäämistä.

Esityksen mukaan yksittäisille alueille myönnettyä lisärahoitusta ei jatkossa otettaisi huomioon jälkikäteistarkistuksessa. Tämä muutos on ristiriitainen hyvinvointialueiden rahoituslain 11 § ja 26 § kanssa, koska niissä määritetään, että lisärahoitusta voidaan myöntää vain, jos rahoituksen taso on todettu olevan riittämätön perustuslaissa tarkoitettujen riittävien sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen tehtävien järjestämiseen. Eli rahoituksen myöntäminen on edellyttänyt arviointia,

että se on välttämätöntä. Lisärahoitus kertoo hyvinvointialueen todellisen kokonaisrahoituksen tarpeen tason, ja on siten huomioitava jälkikäiteisrahoituksessa.

2. Asiakasmaksumuutosten huomioon ottaminen rahoituksessa / Beaktande av ändringar i klientavgifterna i finansieringen

Asiakasmaksujen korotus on lähtökohtaisesti perusteltu kustannustenkasvun hillintään pyrkivä menettely. Esityksessä jää epäselväksi, miten arvio asiakasmaksukorotusten vaikutuksista on laskettu. Koska valtion rahoituksessa nettokustannuksiin (missä asiakasmaksut on jo huomioitu kustannuksia vähentävänä tekijänä) tehdään korotukset HVA-indeksin perusteella ei asiakasmaksujen korotuksia tulisi laskennallisesti huomioida kuin HVA-indeksin ylittävältä osalta. On myös hyvä, että tavoitteena on yhtenäistää terveydenhuollon asiakasmaksut kansallisesti. Kunnilta hyvinvointialueille siirtyneissä kustannuksissa asiakasmaksujen taso on kuitenkin vaihdellut. Tämä on vaikuttanut myös siirtymätasauksiin ja mahdollisuuteen asiakasmaksuja korottamalla saada lisätuloja. Jos on jo peritty maksimimäärä, ei korotusmahdollisuutta ole enää ollut. Asiakasmaksutuottojen todelliseen kertymään vaikuttaa myös terveydenhuollon maksukatto, joka todennäköisesti leikkaa osan korotusten vaikutuksesta hyvinvointialueiden tulokertymään. Maksujen korotukset todennäköisesti lisäävät myös hyvinvointialueiden asiakasmaksuista johtuvien luottotappioiden määrää. Näistä syistä johtuen todellinen maksukertymä hyvinvointialueille ei todennäköisesti ole yhtä suuri kuin laskennallinen arvio maksujen korotuksista, vaikka muutosten vaikutuksia sinänsä pystyttäisiinkin etukäteen arvioimaan. Jos samaan aikaan hyvinvointialueiden yleiskatteisesta rahoituksesta vähennetään etukäteen täysimääräisesti arvioitu maksujen korotuksen vaikutus maksutuottoihin, on yhtälö hyvinvointialueen kannalta negatiivinen. Hyvinvointialueiden rahoitusta vähennetään tällöin enemmän kuin maksujen korotukset todellisuudessa lisäävät maksukertymää. Asiakasmaksujen muutoksia ei tule vähentää alueiden rahoituksesta etukäteen, vaan muutosten vaikutus tulee huomioida rahoituksen jälkikäteistarkistuksen kautta voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti.

Esitys asiakasmaksujen indeksitarkistusten muuttamiseksi vuosittaisiksi on kannatettavaa, jolloin kustannusvastaavuus säilyisi vuosittain.

3. Pelastustoimen riskikertoimen tietopohjan tarkentaminen / Precisering av dataunderlaget för riskkoefficienten för räddningsväsendet

Yleisen tason haaste pelastustoimen rahoitusosuudessa on kansallisen laskennallisen rahoitustason huono vastaavuus palvelutasopäätöksen mukaisten palveluiden tuottamisen kustannuksiin. Etelä-Karjalan pelastuslaitoksen osalta lähtötilanteen rahoitusvaje oli 2,8 miljoonaa euroa, joka vastasi vuoden 2023 osalta 16,7 % todellisesta rahoitustarpeesta. Tämän lisäksi pelastustoimen osalta taloutta ovat heikentäneet tulopuolella tapahtuneet negatiiviset muutokset, kuten öljysuojarahaston sekä palosuojelurahaston poisjäännit toiminnan, rakennusinvestointien sekä kaluston osalta. Pelastuslaitoksen palvelujen tuottamisen osalta tulevaisuuden näkymä on haastava. Etelä-Karjalan alueella, jossa on yhteistä maarajaa Venäjän kanssa, on erityisesti panostettava erityisesti väestönsuojelun ja esimerkiksi rauniopelastamisen suorituskyvyn vahvaan kehittämiseen sekä muihin toimintaympäristöstä nouseviin muutoksiin. Se vaatii erillistä rahoitusta suorituskyvyn kehittämiseen.

Pelastustoimen riskiperusteisen rahoituksen osalta keskeisiä kehitystarpeita ovat rahoituksen perustuminen toteutuneisiin riskeihin sekä riskien hajasijoittumisen huomiointi. Tällä hetkellä riskiperusteisen rahoituksen kriteerinä on esimerkiksi 1. luokan riskiluokkien yhteislukumäärä, jossa ei huomioida ruutujen sijoittumisesta toisistaan erilleen, mikä on aiheuttaa palveluverkon kasvattamisen tarpeen suhteessa 1.luokan riskiruutujen tavoittamiseen. Lisäksi tähänastista tarkempaa vaikutusarvioita edellyttää se, että riskiperusteinen rahoitus ei huomioi tarpeeksi 2. ja 3. luokan riskialueita, vaikka toimintavalmiuden suunnitteluohje asettaa ko. alueiden tavoittamiselle toimintavalmiusaikavaatimuksia. 3. luokan riskialueet aiheuttavat paloasemien rakentamis- ja ylläpitovelvoitteita sekä vuokra-, henkilöstö-, kalusto-, varuste-, ICT- jne. kustannuksia, jotka ovat huomattavasti suurempia kuin esim. rahoitusmalliin sisältyvien yksittäisten riskikohteiden aiheuttamat kustannukset. Edellisten huomioiden lisäksi rahoitusmallia tulisi kehittää niin, että se huomioisi kausivaihtelua viitaten matkailun vaikutuksiin alueella olevaan väestömäärään. Palvelutarpeen kausittainen kasvu ja sen edellyttämä valmiuden järjestäminen on kustannustekijä erityisesti niillä harva-alueilla, joissa pelastustoimen valmius on mitoitettu heikoksi alueella pysyvästi asuvan väestömäärän perusteella.

Mänttari Liisa
Etelä-Karjalan hyvinvointialue